

Prethodno saopćenje

Mejra Softić¹

ELEMENTI UTEMELJENJA POLITIKE POUČAVANJA STRANIH JEZIKA U BIH (Kultura i kulturološka raznolikost)

Sažetak

Bosna i Hercegovina je multietična i multikulturalna zajednica u kojoj, tradicionalno, postoji visok stepen senzibiliteta prema potrebi uvažavanja, promoviranja, upoznavanja, povezivanja i očuvanja različitih kultura. Ovim se radom prvenstveno nastoji ukazati na slojevitost kulturološkog identiteta BiH te na činjenicu da kulturološke, tradicijske i vjerske raznolikosti, te civilizacijska prožimanja elementima evropske i orijentalno-islamske kulture, već stoljećima vrše snažan utjecaj na planiranje politike poučavanja stranih jezika u ovoj zemlji. Trpeći snažne političke i kulturne utjecaje Istoka i Zapada, Bosna i Hercegovina, uz savremeno osmišljene kurikulume u osnovnim i nekim srednjim školama, u posljednjih deset godina otvara mogućnosti kombiniranog učenja evropskih i orijentalnih jezika. Osnovni cilj jeste da se učenici još od rane školske dobi suoče s kulturama potpuno različitih podneblja i da se, dovodeći takve kulture u međusobnu korelaciju, kao i korelaciju prema maternoj kulturi, uče toleranciji, razumijevanju i uvažavanju onoga što je tuđe i drugačije. Rad se također bavi bliskim odnosom stranog jezika i kulture naroda koji se služi tim jezikom te ukazuje na neophodnost da se strani jezik usvaja kroz poučavanje elemenata strane kulture, a takav metod učenika uvodi u proces interkulturalnog učenja stranog jezika i pozitivno utiče na razvijanje njegovih kulturoloških komunikativnih kompetencija. U BiH postoje snažne intencije da kurikulumi stranih jezika u potpunosti budu usklađeni s evropskim modernim konceptima u poučavanju i učenju stranih jezika.

---

¹ Vanredna profesorica, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, mejra1967@gmail.com

Rad autorice je dostavljen 24. 9. 2014. godine, a prihvaćen za objavljivanje 30. 11. 2014. godine.

Ključne riječi: kulturološka raznolikost, politika učenja stranih jezika, kultura, kurikulumi, interakcija, tolerancija

Uvod

Kulturološka raznolikost jedan je od najznačajnijih atributa ljudske zajednice općenito. Ona je njezina vjekovna činjenica uslovljena brojnim različitostima. To se prvenstveno odnosi na upotrebu različitih verbalnih i neverbalnih kodova komunikacije unutar pojedinih društvenih zajednica i u njihovom odnosu prema drugim društvenim zajednicama. Također se odnosi i na različite norme ponašanja, različita uvjerenja, religije, stavove i vrijednosti. Identifikacija pojedinaca s grupom koja ima zajednički sistem simbola i značenja, kao i normi ponašanja predstavlja njegov *kulturološki identitet*, a „(...) poznavanje kulturološkog identiteta drugog (...) pomaže nam da razumijemo prilike i izazove sa kojima se svaki pojedinac u toj kulturi mora suočiti“ (Jandt, 2010:15).

Poznavanje kulturološke raznolikosti postalo je dio naše svakodnevnice, s obzirom na to da je upoznavanje drugih olakšano globalizacijskim procesima u svijetu i, shodno tome, širim otvaranjem pojedinih društava jednih prema drugima. Procesi globalizacije za posljedicu imaju jačanje migracijskih procesa što dovodi do povećanja broja različitih multikulturalnih dodira i formiranja multikulturalnih zajednica. S druge strane, moramo imati na umu i činjenicu da različitost kultura, tj. multikulturalnost može biti historijski ukorijenjena u nekoj društvenoj zajednici i tako biti njezina prepoznatljiva konstanta, a ne proizvod migracijskih procesa.

Obrazovne politike oduvijek su imale veliki uticaj kako na razvijanje tako i na slabljenje kulturološke raznolikosti. Stoga, savremeni odgojno-obrazovni proces, posmatran kroz prizmu prenosa znanja i sticanja kompetencija, ima zadatak, naročito u multikulturalnim društvima, da pomogne u sticanju interkulturalnih kompetencija koje omogućuju da se ostvari suživot s drugima, zajedno s njihovom kulturnom raznolikošću (Byram, 1997). U sklopu UNESCO-ovog izvještaja o obrazovanju za 21. stoljeće, pod vođstvom Jacquesa Delorsa, prezentiran je i izvještaj „Sposobnost učenja: naše skriveno bogatstvo“ (orig. Learning – The Treasure Within) u kojemu je istaknuto da obrazovanje počiva na četiri principa: „učiti biti“, „učiti znati“ „učiti raditi“ i „učiti živjeti zajedno“. Princip „učiti živjeti zajedno“ komisija je izdvojila kao

najznačajniji zato što podrazumijeva „(...) razvijanje razumijevanja kod ljudi za ostale ljude, njihove historije, tradicije i duhovne vrijednosti (...)“ (Report, 1996:20-21), implicirajući tako zaključak da se ovi principi mogu uspješno primijeniti samo ako su utemeljeni na uvažavanju kulturne raznolikosti.

Kao jedan od osnovnih kriterija kulturne raznolikosti i kao njezin osnovni element, najčešće se navodi jezik. Jezik se smatra proizvodom duhovne kulture jednog naroda i istovremeno njezinim prenosnikom. Zato se, sa stanovišta kulturne raznolikosti, jezici ne posmatraju samo kao sredstvo komunikacije. Naime, kao mediji naših iskustava, naših sistema vrijednosti, naših susreta s drugim ljudima i naših osjećanja pripadnosti, jezici su i splet naših kulturnih izraza, uporišta našeg identiteta, naših vrijednosti i naših pogleda na svijet (Risager, 2006). Stoga, u narastajućoj političkoj i ekonomskoj integraciji evropskih zemalja, čiji će stepen buduće ujedinjenosti zavisi od stepena međusobnog poznavanja, razumijevanja i tolerancije prema drugima i drugačijima, Vijeće Evrope odredilo je učenje stranih jezika, promoviranje značaja jezične i kulturne raznolikosti, kao i potrebe njihovog očuvanja, kao prioritetne zadatke obrazovanja u 21. stoljeću.

Imajući u vidu prethodne navode, tri su osnovne oblasti na koje se fokusira ovaj rad. Kao prvo, razmatraju se elementi kulturološke raznolikosti u Bosni i Hercegovini, njezino razumijevanje u užem i širem smislu, utjecaj ovih elemenata na planiranje politike poučavanja stranih jezika u BiH, kao i njihov status i položaj u našem savremenom konceptu obrazovanja. Drugo, ovaj rad nastoji kratko ukazati na postojanje tijesne korelacije između učenja stranog jezika i njegove kulture te na neophodnost poučavanja elemenata ove kulture jer ono vodi razvijanju međukulturalne komunikacije. Završni dio rada ukazuje na elemente usklađenosti kurikuluma u našim školama s evropskim konceptom kurikuluma koji u prvi plan ističu razvijanje kulturološke komunikativne kompetencije učenika.

Kulturološki identitet BiH i njegov utjecaj na planiranje poučavanja stranih jezika

Historijski begrund

Kultura jednog naroda nerazdvojivo je povezana s njegovom historijom. Na prostoru Bosne i Hercegovine stoljećima se

dodirivalo i miješalo nekoliko civilizacija te na njemu danas koegzistiraju tri religije sa zavidnim stepenom tolerancije i uvažavanja, bez asimilacijskih pretenzija integracije i stvaranja jedinstvenog kulturnog obrasca koji bi potirao razliku i posebnost svakog kulturnog idividualiteta. BiH je tako „široko otvorila vrata drugom i različitom i tako postala boravište zavičajnosti i tuđine (...) onoga što jeste ovdje i onoga što jeste tamo, onoga što je sve skupa i ideal prema kojem se usmjerila i sama Evropa“ (Strategija kulturne politike u BiH, 2008:7).

Zbog veoma osjetljivog geopolitičkog položaja između Istoka i Zapada, odnosno svoje uklopljenosti u *prelaznu zonu evropske kulture*, kulturnohistorijsko naslijeđe u BiH heterogeno je i stvarano u širokom rasponu od predhistorijskih i antičkih do srednjovjekovnih, osmanskih i modernih vremena. Zahvaljujući ovakvom geografskom položaju, njezina kultura je oblikovana pod utjecajem četiri velike kulturno-civilizacijske tekovine: mediteranske, srednjoevropske, bizantijske i orijentalno-islamske, što je jedna od presudnih činjenica koja je djelovala na tok i sadržaj obrazovnog i kulturnog razvitka BiH, kao i na bogatstvo formi njenog kulturnohistorijskog naslijeđa. U svijetu koji se ubrzano globalizira, namećući sistem vrijednosti koji ne pokazuje previše razumijevanja za tradicionalnu kulturu, ali istovremeno u svijetu koji sve više postaje svjestan potrebe očuvanja kulturnih vrijednosti stvaranih stoljećima, ovo bogatstvo kulturnohistorijskim naslijeđem može postati jedna od komparativnih prednosti naše zemlje (...), a naša kultura važan proizvod s kojim današnja BiH realno može konkurirati u Evropi i svijetu“ (Strategija kulturne politike u BiH, 2008:12).

Naime, u BiH, osim tri konstitutivna naroda – Hrvata, Srba i Bošnjaka, žive i predstavnici 17 nacionalnih manjina Roma, Slovenaca, Ukrajinaca, Čeha, Albanaca, Poljaka, Makedonaca, Bugara, Austrijanaca, Nijemaca, Turaka, Arapa, Italijana, Mađara, Rusa, Slovaka i dr., koji kroz svoje djelovanje predstavljaju najznačajniju potvrdu afirmaciji kultura različitosti u vremenu globalizacije, što je od neprocjenjive vrijednosti za razvoj interkulturalnog dijaloga i jačanja socijalne kohezije društva. Sa stanovišta jezične raznolikosti, bosanski, hrvatski i srpski jezik tri su službena jezika u BiH koji pokazuju visok stepen međusobnog uvažavanja, što se jasno očituje i prema jezicima manjina koji imaju veoma široku upotrebu. Dakle, historijski afirmirana multikulturalnost, različitost vjera i tradicija, kao i jezička

raznolikost u osnovi su kulturološkog identiteta BiH. Stoga se u definiranju prioriteta Strategije kulturne politike u BiH kao jedan od osnovnih ciljeva i zadataka navodi: „(...) daljnje afirmiranje multikulturalnosti i kulturnog zajedništva, stalno imajući u vidu kulturno bogatstvo i kulturnu specifičnost u BiH, u koju su ugrađeni mnogobrojni utjecaji sa Istoka, Zapada i Mediterana, što predstavlja njenu svojevrsnu prednost, faktor uvezivanja, a ne razdvajanja i stepenicu više na putu ka evropskim integracijama i, posebno, njegovanje kulturnih osobnosti svakog njenog naroda i nacionalnih manjina, uz punu podršku djelovanju (...) nacionalnih, kulturnih i obrazovnih društava i njihovog doprinosa unapređenju kulture, zaštiti kulturno-umjetničkog naslijeđa i jezika“ (ibid.:34).

Iskusivši susrete s moćnim evropskim i orijentalnim kulturama i civilizacijama koje su joj u naslijeđe ostavile duh kulturološke, tradicijske i religijske osobnosti, dugo vremena egzistirajući kao integralni dio svjetski poznate multikulturalne zajednice – bivše Jugoslavije i poučena bolnim iskustvima koje nosi iz nedavnih ratnih dešavanja, Bosna i Hercegovina pojam i značenje multikulturalizma razumijeva u njegovom najširem smislu, ne samo u okviru svojih granica. To je i zbog činjenice što je multikulturalizam u BiH, posmatran u historijskom i geografskom kontekstu, oduvijek imao svoje kulturne forme koje su imale i svoje zajedničke institucije, koje nisu, njegovanjem kulturoloških razlika, zagovarale netrpeljivost, izolaciju i zatvorenost, nego otvorenost, komunikaciju i zajedništvo. I danas, kao članica Vijeća Evrope, Bosna i Hercegovina aktivno učestvuje u radu komiteta Vijeća Evrope koji se bave pitanjima iz oblasti kulture. Njezin glavni grad je bio organizator prvog pilot projekta pod nazivom Prvi interkulturalni grad Vijeća Evrope 2003/04, kao i prvog foruma o interkulturalnom i interreligijskom dijalogu koji je organiziran u saradnji s Vijećem Evrope i japanskom fondacijom.

Inoviranje programa učenja stranih jezika

Iako je u procesu tranzicije i podijeljena na dva entiteta, a entitet Federacije BiH na devet kantona, iako je još uvijek u stanju svojevrsnog institucionalnog i političkog haosa, BiH je u posljednjih deset godina uložila mnogo u reformu obrazovnog sistema. Tako je u Federaciji BiH i Republici Srpskoj sačinjena nova *Koncepcija devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja*, a kao jedan od osnovnih principa na kojima počiva ova Koncepcija

navodi se usklađenost s modernim koncepcijama osnovne škole i kompatibilnost standarda u obrazovanju sa zemljama Evropske Unije. Slijedeći preporuke Vijeća Evrope, obrazovni sistem BiH implementirao je projekte ranog učenja stranih jezika, usvojen je Zajednički evropski referentni okvir za jezike (*Common European Framework of Reference for Languages*), implementirani su renovirani nastavni planovi i programi stranih jezika, naročito na nivou osnovnoškolskog obrazovanja kao ključnog u razvijanju učenikovih sposobnosti u uspješnom ovladavanju elementima stranog jezika i kulture (Prebeg-Vilke, 1991), redefinirani su zadaci i ciljevi nastave stranih jezika te propitana i izmijenjena uloga nastavnika stranog jezika.

Kako bi do kraja svog školovanja učenici ovladali dobrim poznavanjem najmanje dva strana jezika, prema inoviranom Okvirnom nastavnom planu i programu za osnovnu školu u oba entiteta, prvi obavezni strani jezik počinje se izučavati u trećem razredu i to je engleski jezik. Drugi obavezni strani jezik učenici dobijaju u šestom razredu i za njega se odlučuju opcionim kriterijem birajući jedan od nekoliko ponuđenih stranih jezika. Lepeza i broj ponuđenih stranih jezika razlikuje se u Federaciji BiH i Republici Srpskoj, a unutar Federacije oni se razlikuju od jednog do drugog kantona i uglavnom su diktirani interesima većinske strukture stanovništva unutar nekog kantona. Pored engleskog jezika, u Republici Srpskoj ti jezici su: njemački, francuski, ruski, italijanski, a u nekim školama još i španski. Federalno Ministarstvo nauke i obrazovanja je, pored engleskog, predložilo njemački, francuski i arapski, ali je kantonalnim ministarstvima ostavljena autonomija da, shodno interesima učenika i njihovih roditelja, ovu lepezu ponuđenih jezika mijenjaju ili dopunjuju. Kontinuitet izučavanja ovih jezika obezbijeđen je kroz srednju školu i fakultete. Brojne privatne, a u posljednjih nekoliko godina, sve češće i državne odgojno-obrazovne institucije, kao i vjerske, pored nekih spomenutih jezika, intenzivno promoviraju i učenje turskog i perzijskog jezika.

Opredjeljenje našeg obrazovnog sistema za ponuđenu lepezu evropskih stranih jezika nastalo je pod utjecajem nekoliko ključnih faktora. Prvi faktor, koji je danas i vodeći u politici planiranja stranih jezika u svijetu, jeste ukupna politička i ekonomska moć zemlje u kojoj se taj jezik govori te njezin globalni utjecaj u svijetu. Na temelju ovog kriterija, engleski jezik se i izdvojio među ostalim jezicima, postao je globalni jezik današnjice i stekao status kao

svojevrсна *lingua franca* današnje multilingvalne Evrope i prvi strani jezik koji se izučava u svim školama. Analiza i predviđanje potreba tržišta rada, trenutna hijerarhija stranih jezika u svijetu te ukupne društveno-političke prilike u zemlji, politički, ekonomski i, posebno, kulturni odnosi s državama čiji se jezici izučavaju, također su veoma bitni faktori koji su uticali na ponudu dominantnih evropskih jezika, ali i neevropskih – orijentalnih jezika.

Orijentalni jezici su nerazdvojni dio kulturnohistorijskog naslijeđa u BiH i stoga su stoljećima prisutni u našem obrazovnom sistemu. Za vrijeme osmanske imperije na ovim prostorima, pismenost, obrazovanost i književnost razvijala se na arapskom kao jeziku nauke, prava i teologije, turskom kao jeziku administracije i lijepe književnosti, te perzijskom kao jeziku poezije (Šabanović, 1973). Pored toga što su se u kontinuitetu izučavali u vjerskim školama, polovinom 19. stoljeća oni se počinju izučavati i u klasičnim gimnazijama u svim većim centrima BiH (Ramić, 1999). Uz određene prekide i izmjene, oni su i u moderna vremena ostali sastavni dio kulturnog srednjeg i visokog obrazovanja u našoj zemlji, a književno naslijeđe stvarano na ovim jezicima predstavlja zasebnu kulturološku vrijednost BiH.

U vrijeme kada se govori o sukobu civilizacija, sukobu Istoka i Zapada, potrebi bolje saradnje i međusobnog kulturološkog razumijevanja, orijentalni jezici se sve više izučavaju u modernom svijetu. Sve veći strateški, ekonomski, politički, kulturni i vojni potencijali zemalja koje se služe ovim jezicima također su bitni razlozi interesovanja za ove jezike. Implementiranjem projekata ranog učenja stranih jezika koji imaju za cilj promoviranje značaja multijezičnosti i različitosti kultura još od najranijeg školskog uzrasta, obrazovni sistem u BiH svjesno i ciljano otvara mogućnosti kombiniranja evropskog i orijentalnog jezika u osnovnoj školi. Imajući u vidu činjenicu da „(...) poučavanje nekog stranog jezika ni na koji način ne može biti odvojeno od poučavanja kulture (...)“ (Serrano, 2002:124), cilj ovakvih kombinacija jeste da se učenici još od rane školske dobi suočavaju s kulturama potpuno različitih podneblja – evropskog i orijentalnog, i da se, dovodeći takve kulture u međusobnu korelaciju, kao i korelaciju prema maternjoj kulturi, uče toleranciji, razumijevanju i uvažavanju onoga što je tuđe i drugačije. Oni se uče „(...) obogaćivati svoju ličnost i svoju okolinu otvaranjem

prema drugom i drukčijem, umesto što bi se od toga zaziralo kao od nečeg tuđinskog i opasnog“ (Bugarski, 2009:55).

Bosna i Hercegovina vijekovima praktično živi kulturološku raznolikost i svjesna je potrebe njenog daljeg očuvanja u vlastitim granicama, kao i potrebe njenog promoviranja i razumijevanja u širem evropskom kontekstu. Stoga se prema planiranju izučavanja stranih jezika kao najznačajnijim medijima strane kulture tradicionalno odnosi uz punu odgovornost i spremnost implementiranja savremenih metoda poučavanja koje danas glavni akcenat stavljaju na sticanje (inter)kulturalnih komunikativnih kompetencija.

Uslovljenost stranog jezika i kulture i razvijanje interkulturalnog učenja

Cilj učenja stranog jezika jeste ostvariti uspješnu komunikaciju u svim domenima tog jezika. Polazeći od etimologije termina *komunikacija*, Fred E. Jandt (2010:37) ističe da su komunikacija i kultura neodvojivi. Izvedena iz latinske riječi *communicare*, ona znači „dijeliti“ ili „činiti zajedničkim“, odnosno „davati drugome djela“ ili „dijeliti svoje misli, nade i znanje“. S druge strane, on smatra da kultura, kao produkt društvene aktivnosti čovjeka, jeste kôd koji učimo i dijelimo, a učenje i dijeljenje zahtijeva komunikaciju. Zato, da bismo se razumjeli, komunikacija i kultura moraju biti izučavani zajedno.

Polazeći od osnovne, *komunikativne funkcije* jezika, proizilazi da učiti strani jezik značiti učiti i stranu kulturu. Stoga, da bismo mogli uspješno učestvovati u komunikaciji na stranom jeziku, moramo, bar u izvjesnoj mjeri, upoznati i razumjeti kulturnu podlogu tog jezika, moramo poznavati običaje i navike, moramo znati ponašati se i djelovati u skladu s potrebama brojnih životnih situacija, približno onako kako bi to učinili pripadnici odgovarajućeg stranog jezika (Tanović, 1978). To znači da bi se strani jezik trebao usvajati u okviru njegovog *kulturološkog konteksta*, odnosno, u procesu njegovog učenja i poučavanja on se ne smije odvajati od svoje prirodne okoline i općeg kulturnog naslijeđa iz kojeg je ponikao. Savremene lingvističke teorije o učenju i poučavanju stranih jezika utemeljene su na ovakvim principima zato što nas oni približavaju zajednici koja se njima služi te prema njoj mijenjaju naše prethodne stavove, predodžbe i predrasude. Njima se naglašava da je poučavanje stranih jezika bez

elemenata strane kulture nekompletno, neprecizno i čak besmisleno ako učenici ne znaju ništa o ljudima koji govore tim jezikom ili o zemlji u kojoj se taj jezik koristi (Genc & Bada, 2005).

Ove teorije su ukazale i na nekompletnost široko prihvaćenog komunikativnog pristupa koji ima za cilj razvijanje komunikativnih kompetencija učenika fokusirajući se na funkcionalne i strukturalne aspekte jezika i njihovo međusobno kombiniranje u punijem komunikativnom pogledu. Uz ovakav pristup, učenik ovladava vještinom da za izvršenje određene jezičke funkcije odabere najprikladniju lingvističku formu, kao i da jezik upotrebljava u skladu sa situacionim okruženjem ili društvenim kontekstom, što znači da u ovisnosti od toga s kim razgovaraju, o čemu, kada, gdje i zašto, učenici znaju koju leksiku i modele izraza trebaju koristiti (Littlewood, 1981). Osnovni nedostatak ovakvog pristupa jeste da on kroz komunikaciju u osnovi ne potiče razvijanje kulturološke svijesti učenika koja je utkana u jedan od osnovnih ciljeva savremenog učenja jezika, a to je „(...) da se kod učenika razvija osjetljivost prema kulturi (u najširem smislu) zajednica čiji se jezici izučavaju“ (Byram, 1993:26). U izgradnji komunikacijske kompetencije, jezička i kulturološka komponenta su komplementarne jer komunikacija dobija svoje potpuno značenje tek u odnosu prema osnovnim društvenokulturnim znakovima. Komunikacija se ne može svesti na prenošenje isključivo jezičke poruke jer njezina bitna obilježja čine izvanjezički i paralingvistički aspekti komunikacije – mimike, geste, pokreti tijela, posebna intonacija i ritam koji se koriste u specifičnim situacijama, a čije nepoznavanje može dovesti do pogrešnog razumijevanja poruke.

Usvajanje stranog jezika kroz poučavanje elemenata strane kulture prvenstveno treba poslužiti razvijanju međukulturalne komunikacije koja učenika uvodi u proces interkulturalnog učenja jezika definiranog kao „(...) proces u kojem učenik, pomoću novih saznanja o stranoj kulturi i jeziku, svoju predodžbu o kulturi ukрупnjava i proširuje, razvijajući istovremeno svoju osviještenost o posebnim obilježjima svoje vlastite kulture i jezika“ (Kaikkonen, 1997:47). Dakle, da bi ovako orijentirano učenje stranih jezika bilo uspješno, neophodno je da se kod učenika prvo razvija pozitivan stav prema fenomenu stranoga. Nakon toga učenik se usmjerava na uočavanje elemenata strane kulture i na njihovo poređenje s vlastitom kulturom, što učenika dalje vodi do učenja i usvajanja standarda i normi strane kulture. Usvajanje novih kodova i

značenja pomaže u razvijanju učenikovih lingvističkih i kulturoloških vještina u komuniciranju.

Kurikulumi i razvijanje kulturološke komunikativne kompetencije

Savremeno koncipirani kurikulumi u BiH fokusirani su na razvijanje komunikacijskih sposobnosti učenika već od prvog susreta sa stranim jezikom, ukazujući istovremeno na neophodnost usvajanja jezika u širem društvenom kontekstu utemeljenom na kulturi naroda koji se služi tim jezikom. Stoga se, kao osnovni ciljevi nastave stranog jezika, navode nastojanje da se učenici osposobe za pismenu i usmenu komunikaciju na stranom jeziku o različitim aspektima svakodnevnog života, zatim proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori strani jezik te nastojanje da se kroz učenje stranog jezika kod učenika razvije svijest o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kosmopolitizmu, humanizmu i internacionalizmu. Jedan od osnovnih zadataka nastave stranih jezika jeste razvijanje interkulturalnih vještina koje učeniku pomažu da upoznaju kulturu stranog govornog područja, da je porede s vlastitom kulturom i tradicijom i da razvijaju pozitivan, tolerantan stav prema različitostima, što sve skupa služi razvijanju njegove kulturološke komunikativne kompetencije.

Savremene metodike nastave stranih jezika u našim školama podržavaju i promoviraju evropski međukulturološki pristup nastavi stranih jezika koji, prikazom prožimanja kultura, doprinosi oblikovanju učenikove ličnosti u smislu tolerancije i poštivanja onoga što je drugačije, zanemarivanju nacionalnih razlika i objašnjenju značaja očuvanja društvenih raznolikosti i kulturološkog pluralizma unutar iste nacije (Vrhovec, 1999). Tehnike kojima se razvija (inter)kulturalna svijest učenika u razredu i izvan njega veoma su raznovrsne i uglavnom započinju strategijama promatranja, razmišljanja i zaključivanja o kulturološkim znakovima iz svakodnevnog života koji se odnose na hranu, piće, odjeću, sport, poznate ličnosti te predmete svakodnevne upotrebe. Dramatizacije i simuliranja svakodnevnih komunikacijskih situacija, kompariranja i kontrastiranja s elementima vlastite kulture, upotreba različitih audio-vizuelnih sredstava i autentičnih materijala, putovanja i boravak u zemlji stranog jezika itd., istovremeno razvijaju komunikacijske vještine

učenika i na pozitivan način mijenjaju njegove stavove i odnose prema pripadnicima drugačijih kultura i nacija. Svakako da izbor određene tehnike i strategije zavisi od starosne dobi i uspjeha učenika, a njihova učinkovitost u prvom redu od znanja, vještina, kreativnosti i motiviranosti samog nastavnika.

Iako su obrazovne institucije u BiH u veoma lošem finansijskom i materijalnom stanju, iako su osnovne i srednje škole u velikoj mjeri podijeljene prema nacionalnoj pripadnosti učenika pa imamo i jedinstven fenomen *dvije škole pod istim krovom*, entitetska ministarstva nauke i obrazovanja prate savremene trendove u pouci stranih jezika u Evropi i nastoje ih implementirati u svoje kurikule. Savremeni evropski pristupi kojima se kroz učenje stranih jezika kod učenika razvija osjetljivost prema kulturi drugih i drugačijih nisu sasvim novi u našem tradicijski kulturološki osviještenom društvu, ali je u ovom osjetljivom poslijeratnom periodu neophodno isticati njihovu važnost kako bismo odgojili nove generacije koje će u sveopćoj globalizaciji biti svjesne značaja očuvanja vlastitog kulturološkog identiteta i koje će u kulturološkoj raznolikosti ujedinjene Evrope barem donekle imati izgrađen osjećaj sveopćeg jedinstva i zajedništva.

Zaključak

Kulturološka raznolikost se smatra najvrednijom tekovinom ljudske civilizacije, ali istovremeno i razlogom čestih sukoba, međusobnih nerazumijevanja i netrpeljivosti. Ubrzani procesi globalizacije u svijetu dovode do sve češćih multikulturalnih doticaja koji, stoga, zahtijevaju razvijanje pozitivnih stavova i tolerancije prema drugima i drugačijima od nas. Posmatrani kroz prizmu prenosa znanja i sticanja kompetencija, savremeni odgojno-obrazovni sistemi, a naročito procesi učenja i pouke stranih jezika, imaju zadatak da pomognu u sticanju interkulturalnih kompetencija koje omogućavaju da se ostvari suživot s drugima zajedno s njihovom kulturnom raznolikosti. Zato je jedan od osnovnih ciljeva nastave stranih jezika poučavanje elemenata strane kulture koji prvenstveno služe razvijanju međukulturalnog razumijevanja i komunikacije.

Oblikovana pod utjecajem mediteranske, srednjoevropske, bizantijske i orijentalno-islamske kulture, BiH vijekovima postoji kao multikulturalna zajednica s izgrađenim osjećajem poštivanja, uvažavanja i razumijevanja kulturološke raznolikosti u najširem

smislu. BiH je mjesto susreta kultura Istoka i Zapada te je otvaranje mogućnosti kombinovanja evropskih i orijentalnih jezika u najranijoj školskoj dobi dokaz njenog nastojanja da kroz moderno osmišljene programe učenja stanih jezika izgradi most razumijevanja i tolerancije između ove dvije različite kulture, da ih podjednako podrži i promovira u učenikovoј svijesti.

Savremeni pristupi nastavi stranih jezika sugeriraju da se učenje stranog jezika mora odvijati u njegovom širem socio-kulturnom kontekstu i u obrnutom smjeru od uobičajenog. Naime, umjesto tradicionalne prakse da se preko stranog jezika usvajaju najvažniji elementi kulture naroda koji govore taj jezik, ovi pristupi nastoje u prvi plan istaknuti upoznavanje kulturno-civilizacijskih sadržaja koji bi trebali potaknuti ili ojačati ličnu motivaciju učenika za daljim ovladavanjem samog stranog jezika. Ovakav pristup kod učenika istovremeno razvija i komunikativne i kulturološke kompetencije koje samo u korelaciji garantiraju tačnost i preciznost u komunikaciji na stranom jeziku.

Literatura

1. Bugarski, R. (2010) *Jezik i identitet*. Beograd: Biblioteka XX vek.
2. Bugarski, R. (2009) *Evropa u jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.
3. Byram, M. (1997) *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
4. Council of Ministers in B&H (2008) *Strategy of Cultural Politics in B&H*. Sarajevo: Ministry of Civil Affairs.
5. Delors, J. (1996) *Learnin The Treasure Within, Report to UNESCO of the International Commision on Education for the Twenty-first century*. UNESCO Publishing.
6. Genc, B. i Bada, E. (2005) *Culture in language learning and teaching*. The Reading Matrix, No. 1, 73-84.
7. Jandt, F. E. (2010) *An introduction to intercultural communication: Identities in a global community*. London: SAGE Publications, Ltd.
8. Kaikkonen, P. (1997) *Learning a culture and a foreign language at school – aspects of intercultural learning*. Language Learning Journal, No. 15, 47-51.

9. Littlewood, W. (1981) *Communicative Language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Prebeg-Vilke, M. (1991) *Vaše dijete i jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Ramić, J. (1999) *Obzorja arapsko-islamske književnosti*. Sarajevo: El-Kalem.
12. Risager, K. (2006) *Language and Culture*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
13. Serrano, N. (2002) Teaching culture in foreign language programmes at third level education. *CAUCE, Revista de Filologia y su Didactica*, No. 25, 121-145.
14. Šabanović, H. (1978) *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*. Sarajevo: Svjetlost.
15. Škiljan, D. (1988) *Jezična politika*. Zagreb: ITRO „Naprijed“.
16. Tanović, M. (1978) *Savremena nastava stranih jezika u teoriji i praksi II*. Sarajevo: IGKRO „Svjetlost“.
17. Vrhovec, I. et al. (1999) *Strani jezik u osnovnoj školi: Podučavanje elemenata strane kulture*. Zagreb: Školska knjiga.

**ELEMENTS OF THE FOUNDATION OF FOREIGN
LANGUAGE TEACHING POLICIES IN BIH
(Culture and cultural diversity)**

Mejra Softić, PhD, Associate Professor

Abstract

Bosnia and Herzegovina is a multiethnic and multicultural society in which, traditionally, there is a high degree of sensitivity to the need to respect, promote, get to know, connect and preserve different cultures. This paper primarily tries to point to the multifaceted cultural identity of BiH and the fact that cultural, traditional and religious diversities and civilizational permeations with elements of European and Oriental-Islamic culture have had a strong influence on planning the policy of teaching foreign languages in this country for centuries. By enduring strong political and cultural influences of East and West, Bosnia and Herzegovina, with contemporary designed curricula in primary and some secondary schools, has opened the possibility of combined teaching of European and oriental languages for the last ten years. The main goal is that students from an early school age face cultures of completely different climates and, by bringing such cultures to correlation with each other and to the correlation with the native culture, to learn tolerance, understanding and appreciation of what is strange and different. The paper also deals with the close relationship of a foreign language and culture of the people who use it and points to the necessity of the language acquisition through teaching elements of the foreign culture, and this method introduces students to the process of intercultural learning of the foreign language and positively influence the development of their cultural communicative competences. BiH has strong intentions to make foreign language curricula fully compliant with modern European concepts in the teaching and learning foreign languages.

Keywords: cultural diversity, the policy of learning foreign languages, culture, curricula, interaction, tolerance

أ.د. مريم سوفتيش - كلية التربية الإسلامية - زينيتسا

عناصر التأسيس لسياسة تعليم اللغات الأجنبية في البوسنة والهرسك "الثقافة والتنوع الثقافي"

الخلاصة:

البوسنة والهرسك هي المجتمع المتعدد الأجناس والثقافات. ومن القدم وفيها مستوى عالٍ من التقابل إلى الاحترام، والترويج والتعارف والتواصل والحفاظ على الثقافات المختلفة. ويهدف هذا البحث إلى الإشارة أن الهوية البوسنية هي الهوية ذات التعدد الثقافي، وإلى الحقيقة بأن التنوعات الثقافية التراثية والدينية والتشابكات الحضارية المنسوجة بالعناصر الأوروبية والثقافة الإسلامية والشرقية تمتد منذ القرون وتؤثر بالقوة في تخطيط سياسة تعليم اللغات الأجنبية في هذا البلد. ويتحمل التأثيرات السياسية والتأثيرات الثقافية القوية من الشرق والغرب، البوسنة والهرسك، مع تصميم المناهج المعاصرة في المدارس الابتدائية والثانوية، في السنوات العشر الأخيرة، تفتح إمكانية التعلم المزدوج بين اللغات الأوروبية والشرقية. والهدف الأساسي هو تعريف الطلاب منذ سن مبكر بثقافات من أنحاء مختلفة، من خلال جعل هذه الثقافات في الارتباط المتبادل وارتباطها بثقافتهم الأصلية، ما يتعلمون منه التسامح والتفاهم والاحترام لما هو غريب عليهم ومختلف لهم. وكذلك يهتمّ البحث بعلاقة حميمة بين اللغة الأجنبية وثقافة الشعب الذي يستخدم تلك اللغة. ويشير البحث إلى ضرورة اكتساب اللغة الأجنبية من خلال تعلّم عناصر الثقافة الأجنبية، و تُدخل تلك الطريقة الطلاب إلى عملية التعليم ذات التعدد الثقافي للغة الأجنبية وتؤثر إيجابياً إلى تطوير الكفاءات الثقافية التواصلية. وتوجد نوايا قوية في البوسنة بأن تكون مناهج اللغات الأجنبية متلائمة بالمفاهيم الأوروبية المعاصرة الحديثة في تعليم اللغات الأجنبية وتعلّمها. الكلمات الأساسية: التعدد الثقافي، سياسة تعلّم اللغات الأجنبية، الثقافة، المنهج، الارتباط التفاعلي، التسامح.